

ביאורים

אחר העבודה הקשה הכנוע קוצר את פירות עמלו. רבנו בחיי מונה כאן שש תועלות המגיעות ממידת הכניעה. שלוש תועלות הקשורות להתנהלות העניינים הגשמיים בעולם הזה, ושלוש הקשורות לחיי הרוח, ולעולם הבא.

בעולם הזה:

א. השמחה בחלקו: בעל הגאווה אינו חי בשמחה. הוא מחשיב עצמו כבעל מעלה, וככזה הוא מצפה שמבחינה חומרית יהיה מצבו טוב, ותמיד שואף להשיג עוד. חלקו הקטן אינו מספיק לו מכיוון ששאיפותיו החומריות גבוהות. לכן, כאשר חלקו לא עונה על שאיפותיו, הוא עצב שאינו מצליח למלא את כל מאוויו. הנכנע מסתפק במועט, מכיוון שאין לו דרישות רבות בעניינים הגשמיים. הוא אינו חי בדרישה כלפי הבורא וכלפי העולם, ולכן שמח ומוקיר טובה על כל דבר שמקבל מהבורא, וחייזר זרועים תדיר שמחה ושלווה.

ב. קבלת הצרות בשלווה: בעל הגאווה מזדעזע מכל מאורע הבא עליו. הוא בטוח בשליטה בחייו, ופגע לא צפוי מזעזע אותו ומורה לו שאינו השליט האמיתי על מצבו. הנכנע מכיר שהכל מהבורא, ולכן כאשר מגיעה לו צרה, מקבל אותה בשלווה ומצפה עת ישוב חסדו של הבורא ויזרח עליו.

ג. מציאת החן בעיני הסובבים אותו: מידת הגאווה מלווה דרך כלל בהתנשאות על הזולת. כאשר בצד אחד של המשוואה נמצאת חשיבותו בעיני עצמו, הרי שבצד השני נמצאת פחיתותו של האחר. גם תחושת ה'מגיע לי' שמשדר הגאות, מרחיקה את רעיו וידידיו. הנכנע אהוב לבריות. הוא אינו מתנשא על הבריות, אלא מסתובב ביניהם כאחד מהם. הוא מכיר בערכו, ועם זאת מכיר גם בערכם, ויודע שמכל אחד מהם יכול הוא ללמוד ולקבל.

רבנו בחיי מביא את דרך הנהגתו של אחד החכמים שכל אחד היה גדול ממנו בעיניו. אם פגש עשיר ממנו, ייחס לו זכויות רבות. ואם פגש עני, ראה בו אדם שכניעתו רבה לאלוהים וכן על זו הדרך. ייתכן שכוונת רבנו בחיי, אינה שאכן כך יש לתפוס כל אדם שפוגשים ולהאמין שזו המציאות. אלא כוונתו היא שעל האדם המחנך עצמו בכניעה, להכיר שיתכנו מעלות לאחר על פניו. גם אם אין זה נכון, העשיר אינו עושה צדקה בכספו, והעני אינו נכנע בפני הבורא. היכולת לנכס לאחרים מעלות ובו זמנית למצוא בעצמך מקום אליו יש להתקדם, היא המחנכת לכניעה, ומאפשרת את היחס הטוב לבריות.

הרחבות

• החבר תמיד צדיק יותר

במה היית אדון לכל בני דורך. גם הרמב"ן כותב דברים מעין אלו: "על כן אפרש לך איך תתנהג במידת הענווה ללכת בה תמיד. כל דבריך יהיו בנחת, וראשך יהיה כפוף, ועיניך יביטו למטה לארץ, ולבך למעלה, ואל תבט בפני אדם בדברך עמו, וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך, ואם חכם או עשיר הוא עליך לכבדו. ואם רש הוא, ואתה עשיר או חכם ממנו, חשוב בלבך כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממך, שאם הוא חוטא הוא שונג ואתה מזיד. בכל דבריך ומעשיך ומחשבותיך ובכל עת, חשוב בלבך כאלו אתה עומד לפני הקב"ה, ושכינתו עליך. כי כבודו מלא העולם, ודבריך יהיו באימה ובריאה כעבד העומד לפני רבו, ותתבייש מכל אדם, ואם יקראך איש אל תעננו בקול רם, רק בנחת כעומד לפני רבו" [אגרת הרמב"ן]. על מנת להגיע ליחס חיובי שכזה כלפי חברינו עלינו להתמקד ולהביט אל פנימיותו ולא רק להתנהגותו באופן חיזוני. באמצעות הסתכלות זו נוכל לחשוף את נקודות הגודל שבו.

פרק עשירי

אבל תועלת הכניעה בעניני העולם הזה והעולם הבא הם ששה דברים. שלשה מהם בעניני העולם הזה, ושלושה מהם בעניני העולם הבא.

שש תועלות הכניעה

השמחה בחלקו

ואשר בעניני העולם הזה, אחד מהם, שישמח בחלקו, כי מי ששנכסה בו הגאווה והגדלה, אין העולם וכל אשר בו מספיק לו לכלפלתו^א, לגבה לבו ובזותו^ב מה שהגיע לחלקו ממונו. וכאשר יהיה נכנע, אין לנפשו אצלו שום מעלה, ומה ששומדמן לו מן העולם הוא מסתפק בו למזונותיו ולספקו^ג. וזה יביאהו למנוחת נפשו ומעוט פחדו, יאכל מה ששומדמן לו, וילבש מה שיימצא, וישן באשר ימצא, והמעט מן העולם מספיק לו עם פניעתו. והגאווה, פלו לא ימלא מחסורו עם גבה לבו וגאנותו, כמו שאמר החכם (משלי יג, כה): "צדיק אכל לשבע נפשו ונטן רשעים תחסר".

כוח הסבל של הנכנע גבוה

והשני, כי הנכנע סובל^ד בעת ביאת הפגעים אליו, והתהפכות הענינים^ה עליו, בעבור שפלותו ונמיכות רוחו. והגאווה, פחדו גדול וסבלו מעט^ו בעת ביאת הפגעים עליו, מפני גבה נפשו ורום לבבו ומעוט רצונו בעניניו^ז, כמו שנתאמר במי שהיה על הדרך הזה^ח (ישעיה יד, א): "איה נפלת משמים הילל בן שחר נגדעת לארץ חולש על גוים".

מציאת החן

והשלישי, כי הנכנע יהיה מוצא חן יותר בעיני בני אדם, ואהוב להם, וקרוב לדעתם, ולהתנהג במנהגם.

וכבר נאמר על אחד המלכים, שהיה ממהר בהליכתו כשהיה הולך, ושאלו אותו על עלת הדבר, ואמר: לפי שהוא יותר רחוק מדרך הגאווה, ויותר ממהר להשלמת החפץ^ט.

ראיית מעלה תורה בכל אדם

ושאלו אחד מן החכמים: במה היית אדון לכל בני דורך? אמר: מפני שלא פגעתיו^י אדם מהם שלא ראיתי לו מעלה יתרה עלי. כי אם היה יותר חכם ממני הייתי אומר: הוא ירא אלהים יותר ממני, ליתרון חכמתו על חכמתי. ואם קטן ממני בחכמה, אומר, כי חשבונו יהיה קל מחשבוננו ביום הדין, מפני שאני עובר במזיד והוא עובר בשוגג^{יא}. ואם יהיה גדול ממני בימים, אומר, כי זכיותו רבות מזכיותי, מפני שקדמני בעולם. ואם יהיה קטן ממני, אומר, כי עונותיו מעטים מעונותי. ואם יהיה כמוני בימים ובחכמה, אומר, אולי לבו לאלהים טוב מלבי, לפי שאני יודע במה שקדם לי^{יב} מן העונות, ואיני יודע מה שהיה ממנו. ואם יהיה יותר עשיר ממני, אומר, כי מצאה ידו בעשרו לעבד הבורא, ולעשות צדקות, ולהעניק לעניים יותר ממני. ואם יהיה דל יותר ממני, אומר, כי הוא דפא ושפל רוח יותר ממני, בעבור דלותו, והוא טוב ממני. ולא זזתי לכבדם פלם ולהפנע להם.

וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (אבות א, ו): "והוי דן את כל האדם לכף זכות", (אבות א, טו): "והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות", (אמרו (אבות ט, ד): "מאד מאד הוי שפל רוח", (אמרו (תענית כ, א): "לעולם יהי אדם רך פקנה ולא יהי קשה כארז", לפיכך זכה קנה לחתך ממנו קלמוס לכתב בו ספר תורה, תפלין ומזוזות.

לכלפלתו - לפרנסתו. **ובזותו** - הוא מזלזל במה שיש לו. **ולספקו** - שאר צרכיו. **סובל** - מצליח לסבול. **והתהפכות הענינים** - מצבו מתהפך. **וסבלו מעט** - יכולת הסבל שלו קטנה. **ומעוט רצונו בעניניו** - אינו מרוצה ממצבו. **על הדרך הזה** - במידת הגאווה. **עלת** - סיבת. **להשלמת החפץ** - לעשיית הדבר שחפץ לעשותו. **פגעתני** - פגשתי. **בשוגג** - למיעוט חכמתו. **שקדם לי** - עשיתי בעבר.